

Pojem a pravdivost podle Aristotela

Aristotelés mluví o pravdivosti nebo mylnosti pojmu, a to v tom smyslu, že „každý pojem jest mylný, který je utvořen o jiné věci než o té, vzhledem k níž jest pravdivý“, a jako příklad uvádí, že „nesprávný je pojem trojhranného kruhu“ (Met. V, 29, 1024b – Kříž str. 162). „Trojhranný kruh“ ovšem není žádný pojem, že to pa-pojem, pseudo-pojem, neboť trojhrannost a kruhovitost se už jako pojmy vylučují, jsou inkompatibilní. Chybnost tedy nespočívá v povaze pojmu, neboť tu žádný pojem ještě nebyl ustaven; jde jen o pokus o jeho ustavení, a ten pokus je nesprávně rozvržen a proto je také neúspěšný. Je to pokus o ustavení pojmu, tj. o nasouzení pojmu (neboť pojmy jsou ustavovány nasouzením); je-li nasouzení pojmu soudem vadné, nedospěje k cíli a výsledkem není nepravdivý či mylný pojem, nýbrž pseudopojem (v našem smyslu, tedy nikoli v tom, co znamená řecké slovo PSEYDOS) či pa-pojem. Pravdivost a mylnost tu prostě není na místě, lze mluvit jen o pojmu platném nebo neplatném. Neplatný pojem je pa-pojem, tedy něco, co jen připomíná pojem, ale ve skutečnosti žádným pojmem není. Otázka, zda platně nasouzený pojem se nějak vztahuje ještě k něčemu jinému než ke svému intencionálnímu předmětu, je pro posouzení platnosti pojmu irelevantní. Pa-pojem se vyznačují tedy tím, že k němu chybí příslušný intencionální předmět. Pravdivost nemůže být proto posuzována jen na izolovaném pojmu, nýbrž nikoli dříve než na jeho uplatnění v soudech (tedy nikoli jen v jediném soudu). V podstatě jde o to, zda v užití v řadě soudů prokáže pojem svou nosnost ne pouze logickou, nýbrž nosnost pro pochopení něčeho, co už není jen intencionálním předmětem, nýbrž skutečností (v tradici to je obvykle skutečnost předmětná nebo zpředmětněná, ale perspektivně tu musí analogicky platit i pro intencionální nepředměty a jejich použití k myšlenkovém „uchopení“ nepředmětných skutečností).

Jen na okraji poznamenávám, že si toho Aristotelés byl v jiných souvislostech také vědom, když např. ve spise O duši (III, 8, 432a – Kříž s. 102) říká, že „pravda a omyl záleží ve vazbě myšlenek“.

(Písek, 030815-2.)